

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342

Жиленко Назар Віталійович

*аспірант кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету*

Жиленко Назар Витальевич

*аспирант кафедры административного, хозяйственного
права и финансово-экономической безопасности,
Сумского государственного университета*

Zhylenko Nazar

*Postgraduate of Department of Administrative,
Economic Law and Financial and Economic Security
Sumy State University*

**ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК
ПРАВОВОГО ЗАСОБУ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ
ОСОБЕННОСТИ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ КАК
ПРАВОВОГО СРЕДСТВА ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ
В УКРАИНЕ
FEATURES OF ANTI-CORRUPTION EXAMINATION AS A LEGAL
REMEDY CORRUPTION IN UKRAINE**

Анотація. Пропоноване широкому загалу наукове дослідження присвячене питанням визначення особливостей антикорупційної експертизи як засобу протидії корупції. Також додатково для повноти й всебічності викладу змісту наукової публікації фокусується увага на низці інших дотичних і тих, які заслуговують уваги, у рамках окресленої проблематики, аспектах.

Вивчаються й аналізуються поширені точки зору вчених відносно розуміння дефініцій «експертиза» та «антикорупційна експертиза». Для уникнення потенційних невідповідностей у спробах формулювання понятійно-категоріального апарату опрацьовуються відповідні положення вітчизняного законодавства, що стосуються аналізованої сфери відносин (закони України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 р. № 1506-VI, «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 р. № 3206-VI та «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. № 4038-XII, накази Міністерства юстиції України «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи» від 24.04.2017 р. № 1395/5, Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції» від 20.10.2020 р. № 470/20 та інші документи). За підсумками дослідження запропоноване авторське бачення особливостей антикорупційної експертизи.

Звернено увагу, що вказаний термін, як і всі поняття, має власну характерну відмінну сукупність особливостей. Визначено ознаки антикорупційної експертизи, а саме: 1) нормативно-правова регламентація; 2) особлива мета; 3) власні завдання; 4) спеціалізована мережа перевіряючих суб'єктів; 5) специфічні об'єкти перевірки; 6) орієнтована мінімізувати корупційні прояви на початкових (зародкових) етапах. Запропоноване розуміння мети, завдань, суб'єктів та об'єктів антикорупційної експертизи. Розглянуто інші дискусійні аспекти, які мають значення й смислове навантаження з точки зору повноти та всебічності дослідження проблематики антикорупційної експертизи в Україні.

Ключові слова: *антикорупційна експертиза, завдання, мета, об'єкти, ознаки, особливості, суб'єкти.*

Аннотация. Предлагаемое широкой общественности научное исследование посвящено вопросам определения особенностей антикоррупционной экспертизы как средства противодействия коррупции. Также дополнительно для полноты и всесторонности изложения содержания научной публикации фокусируется внимание на ряде других касательных и тех, которые заслуживают внимания, в рамках этой проблематики, аспектах.

Изучаются и анализируются распространенные точки зрения ученых относительно понимания дефиниций «экспертиза» и «антикоррупционная экспертиза». Во избежание потенциальных несоответствий в попытках формулировки понятийно-категориального аппарата обрабатываются соответствующие положения отечественного законодательства, касающиеся рассматриваемой сферы отношений (законы Украины «О принципах предотвращения и противодействия коррупции» от 11.06.2009 г. № 1506-VI, «О принципах предотвращения и противодействия коррупции» от 07.04.2011 г. № 3206-VI и «О предотвращении коррупции» от 14.10.2014 г. № 1700-VII, «О судебной экспертизе» от 25.02.1994 г. № 4038-XII, приказы Министерства юстиции Украины «Об утверждении Методологии проведения антикоррупционной экспертизы» от 24.04.2017 г. № 1395/5, Национального агентства по вопросам предотвращения коррупции «Об утверждении Методологии проведения антикоррупционной экспертизы Национальным агентством по предупреждению коррупции» от 20.10.2020 г. № 470/20 и другие документы). По итогам исследования предложено авторское видение особенностей антикоррупционной экспертизы.

Обращено внимание, что указанный срок, как и все понятия, имеет свою характерную отличную совокупность особенностей. Определены признаки антикоррупционной экспертизы, а именно: 1) нормативно-правовая регламентация; 2) особая цель; 3) собственные задачи; 4)

специализированная сеть проверяющих субъектов; 5) специфические объекты проверки; б) ориентирована минимизировать коррупционные проявления на начальных (зародышевых) этапах. Предложенное понимание целей, задач, субъектов и объектов антикоррупционной экспертизы. Рассмотрены другие дискуссионные аспекты, которые имеют значение и смысловую нагрузку с точки зрения полноты и всесторонности исследования проблематики антикоррупционной экспертизы в Украине.

Ключевые слова: антикоррупционная экспертиза, задача, цель, объекты, признаки, особенности, субъекты.

Summary. The scientific research offered to the general public is devoted to the issues of determining the features of anti-corruption expertise as a means of combating corruption. Also, in addition to the completeness and comprehensiveness of the content of the scientific publication, attention is focused on a number of other relevant and noteworthy aspects within the outlined issues.

The common views of scientists regarding the understanding of the definitions of "expertise" and "anti-corruption expertise" are studied and analyzed. In order to avoid potential inconsistencies in attempts to formulate the conceptual and categorical apparatus, the relevant provisions of domestic legislation relating to the analyzed area of relations (Laws of Ukraine "On Principles of Prevention and Counteraction to Corruption" of 11.06.2009 № 1506-VI, "On Principles of Prevention and Counteraction of Corruption" dated 07.04.2011 № 3206-VI and "On Prevention of Corruption" dated 14.10.2014 № 1700-VII, "On Forensic Examination" dated 25.02.1994 № 4038-XII, orders of the Ministry of Justice of Ukraine "On approval of the Methodology for conducting anti-corruption expertise" dated 24.04.2017 № 1395/5, National Agency for Prevention of Corruption "On approval of the Methodology for

conducting anti-corruption examination by the National Agency for Prevention of Corruption” dated 20.10.2020 № 470/20 and others documents). Based on the results of the research, the author's vision of the features of anti-corruption expertise is proposed.

It is noted that this term, like all concepts, has its own characteristic distinctive set of features. The signs of anti-corruption expertise are determined, namely: 1) normative-legal regulation; 2) special purpose; 3) own tasks; 4) a specialized network of inspecting entities; 5) specific objects of inspection; 6) focused on minimizing corruption at the initial (embryonic) stages. An understanding of the purpose, tasks, subjects and objects of anti-corruption expertise is offered. Other debatable aspects are considered, which have significance and semantic load from the point of view of completeness and comprehensiveness of research of anti-corruption expertise in Ukraine.

Key words: *anti-corruption expertise, tasks, purpose, objects, features, peculiarities, subjects.*

Актуальність дослідження. Національна антикорупційна політика – один із надважливих напрямів державного регулювання на сучасному етапі поступального розвитку України. В умовах існування нагального стійкого попиту на ефективне й результативне запобігання та протидію різним корупційним проявам особливої гостроти набуває питання наявності належної інституційної інфраструктури, а також правового інструментарію. Не виникає сумніву, що винятково при дотриманні обох перерахованих умов можливо розраховувати на дійсну системну протидію вказаному деструктивному явищу. Тим паче, враховуючи обраний курс на демократизацію суспільних відносин саме санкціоновані державою механізми, їх злагоджене постійне функціонування – ключова запорука отримання очікуваних результатів.

Постановка проблеми. Із огляду на динамічні складно прогнозовані

зміни пов'язані з виникнення нових негативних проявів явища корупції виникає об'єктивна необхідність своєчасної адаптації існуючого нормативно-правового й інституційного забезпечення щодо запобігання та протидії останній. Зважаючи на стрімкі темпи, значні масштаби й відчутні наслідки, в тому числі економічного характеру, наведений варіант є єдиновірним у сучасних умовах.

Не остання роль у цьому аспекті, закономірно, відводиться правовим заходам, націленим виявляти такі прояви на початкових етапах. Домінуючу роль, саме із окресленої точки зору, слід виділити процедурам антикорупційної експертизи, які позитивно зарекомендували себе в багатьох провідних іноземних державах. Відповідно, убачається за доцільне та виправдане для глибокого осмислення й предметного розуміння сфокусувати увагу щодо правових особливостей останньої на поточному етапі державного будівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти вказаної проблематики час від часу були предметом наукового інтересу таких дослідників, як К. І. Головщинський [2], П. О. Кабанов [3, с. 173], М. П. Клеймьонов [5], М. О. Лисенко [4, с. 129], М. В. Романюк [10, с. 99], Т. Я. Хабрієва [1, с. 8] і багатьох інших вчених. Попри існування, особливо в останні роки, стійкого попиту на вказану область досліджень доводиться констатувати, що широке коло питань у рамках цієї тематики потребує уваги і є актуальними на сучасному етапі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). За підсумками дослідження визначити ключові характерні особливості антикорупційної експертизи як правового засобу з протидії корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідженню вказаного кола питань, очікувано, має передувати ознайомлення й аналіз основних думок вчених і позицій нормотворця відносно бачення поняття «антикорупційна

експертиза». Вбачається, що виходячи з узагальнених висвітлених розумінь можливо буде змістовно розкрити питання особливостей антикорупційної експертизи як правового засобу з протидії корупції в Україні.

Як уже зауважувалось, зазначеному питанню, зокрема і спробам формулювання понятійного апарату присвячувалась увага з боку представників наукової спільноти. До прикладу Т. Я. Хабрієва відмічає, що антикорупційна експертиза не може розглядатися тільки як засіб виявлення корупціогенних чинників, поєднана в тому числі з технологією правового моніторингу, а виступає додатковим інструментом забезпечення якості актів, їх більшої ефективності [1, с. 8]. К. І. Головщинський, наголошує, що мова йде про комплекс заходів по виявленню норм права, можуть установлювати такі рамки взаємин між агентами, які підвищують ймовірність їх вступу в корупційні взаємодії [2]. П. О. Кабанов стверджує, що це діяльність компетентних і уповноважених на те відповідними органами фізичних і юридичних осіб, що складається з проведення дослідження нормативних правових актів або проєктів нормативно-правових актів, інших правових документів з метою виявлення в них корупціогенних чинників, а також дачу ними ув'язнення або іншого документа з питань, вирішення яких вимагає спеціальних знань, умінь і навичок в області правового регулювання протидії корупції, й практики реалізації антикорупційного законодавства та підзаконних антикорупційних нормативних правових актів [3, с. 173]. М. О. Лисенко вважає, що така експертиза – це діяльність суб'єктів проведення антикорупційної експертизи, яка полягає у дослідженні проєктів нормативно-правових актів та чинних нормативно правових актів, які регулюють певні суспільні відносини, наявність в акті корупціогенних властивостей норм, сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень у процесі застосування цього нормативно-правового акта

[4, с. 129]. М. П. Клеймьонов, диференціює згадане поняття на дві складові: 1) дослідження нормативно-правового акта або проекту нормативно-правового акту, що здійснюється особою, яка має спеціальні знання, з метою виявлення корупціогенних чинників для їх усунення; 2) сукупність суспільних відносин, що виникають при здійсненні вказаного дослідження, його проведенні, оформленні результатів і їх передачі ініціаторам або іншим зацікавленим особам [5]. Як бачимо, науковці змістовно й фундаментально підходять до вказаної проблематики.

Попри це, слід справедливо відмітити, що поняття антикорупційної експертизи починаючи з 2009 р. закріплювалось і, відповідно, визнавалось на законодавчому рівні (Постанова КМУ «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів» від 08.12.2009 р. № 1346 [6]). Аналізуючи те його розуміння законодавцем («... перевірка проектів актів на предмет наявності в них положень, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, з метою запобігання виникненню передумов для вчинення таких правопорушень і розроблення рекомендацій стосовно їх усунення» (п. 2 Методології) [6]) можемо припустити, що більшість вчених брали за основу нормативне визначення терміна.

Відносно поточного нормативного трактування аналізованої дефініції, то у профільному ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [7] та похідному наказі Міністерства юстиції України «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи» від 24.04.2017 р. № 1395/5 [8] міститься наступне визначення цієї експертизи: діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією (1) ч. 1 ст. 1 Закону; 2) п. 1.2 Методології) [7; 8].

Виходячи з окреслених думок сфокусуємось на особливостях цієї експертизи. Насамперед, мова йде про такі фундаментальні позиції, як основні ознаки, об'єкти, мета, завдання, види, суб'єкти її здійснення тощо.

З приводу основних ознак, то, як відомо, вони є похідними від будь-якої дефініції. Пропонуються наступні основні ознаки антикорупційної експертизи в Україні: 1) нормативно-правова регламентація (визнання й регламентація відносин у цій сфері на нормативно-правовому рівні); 2) особлива мета (виявлення в чинних нормативно-правових актах та проєктах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза); 3) власні завдання (а) проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів з метою виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень; б) підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проєктах нормативно-правових актів корупціогенних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення); 4) спеціалізована мережа перевіряючих суб'єктів (Міністерство юстиції України, комітет Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції, Національне агентство з питань запобігання корупції, громадські ради, фахівці державних органів, підприємств, установ, організацій, представники громадськості, міжнародні експерти та ін.); 5) специфічні об'єкти перевірки (а) нормативно-правові акти; б) проєкти нормативно-правових актів); б) орієнтований мінімізувати корупційні прояви на початкових (зародкових) етапах (слугує як один із багаточисленних профілактичних засобів із протидії корупційним проявам).

Заслуговує уваги й питання об'єктів антикорупційної експертизи, адже це сприятиме змістовній характеристиці цих процедур. Виходячи з

пропонованого тлумачення аналізованої дефініції й враховуючи положення чинного законодавства поточними об'єктами цієї експертизи є: 1) нормативно-правові акти; 2) проекти нормативно-правових актів.

Відносно мети антикорупційної експертизи, то вона висвітлюється у ч. 1 ст. 55 ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [7]. Згідно якого такою визнається виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза [7]. Тобто, будь-яка діяльність у рамках реалізації процедур антикорупційної експертизи кінцевою ціллю передбачає встановлення наявності/відсутності в проектах нормативно-правових актів або чинних таких документів корупціогенних факторів. Убачаємо, що навіть отримання негативного результату з точки зору наявності зазначених факторів можна розцінювати як реалізовану мету.

З приводу завдань антикорупційної експертизи, то згідно п. 2 наказу Міністерства юстиції України «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи» від 18.03.2015 р. № 383/5 [9] ними визнаються: 1) проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень; 2) підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів корупціогенних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення [9].

Стосовно видів вказаної експертизи, то особливої уваги й схвалення заслуговує думка М. В. Романюка, який, на основі аналізу відповідних правових положень, зауважує, що чинне національне антикорупційне законодавство передбачає проведення двох видів антикорупційних

експертиз: державної, тобто офіційної, та громадської, або незалежної. Суб'єктами проведення офіційної антикорупційної експертизи є Міністерство юстиції України, комітет Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції, Національне агентство з питань запобігання корупції. Суб'єктами проведення громадської або незалежної антикорупційної експертизи є громадські ради, фахівці державних органів, підприємств, установ, організацій, представники громадськості, міжнародні експерти. Проте, вказаний перелік суб'єктів не є вичерпним [12, с. 99]. Зважаючи на таку ерудованість вченого з аналізованого питання й ураховуючи існуючі норми профільного законодавчого і відповідних підзаконних нормативно-правових актів зазначене висловлювання заслуговує на підтримку та буде взяте до уваги при подальшій науковій розробці окресленої проблематики.

Висновки з пропонованого дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У відповідності до поставленої цілі статті (постановки завдання) визначено ключові характерні особливості антикорупційної експертизи як правового засобу з протидії корупції в Україні. Встановлено, що зазначеній експертизі притаманні певна сукупність основних ознак, об'єктів, мети, завдань, її видів, а також суб'єктного складу для реалізації відповідних процедур.

Зауважується, що антикорупційна експертиза в Україні є одним із перспективних правових профілактичних засобів із запобігання й протидії корупційним проявам. Відповідно, особливої важливості та значимості набуває потреба подальших пошуків шляхів із посилення ролі останньої, зважаючи, з одного боку, на дієвість останньої та з іншої сторони – усвідомлюючи стрімкі темпи, значні масштаби й відчутні наслідки, в тому числі економічного характеру, від корупційних практик.

Література

1. Хабриева Т. Я. Формирование правовых основ антикоррупционной экспертизы нормативных правовых актов. *Журнал российского права*, 2009. Т. 10. № 154. С. 8.
2. Головшинский К. И. Диагностика коррупциогенности законодательства: учеб. пособие. М., 2004. URL: <http://exjure.ru/law/news.php?newsid=1051>
3. Кабанов П. А. Антикоррупционная экспертиза нормативных правовых актов и проектов нормативных правовых актов: опыт правового регулирования субъектов Российской Федерации. *Юридическая техника*, 2014. № 8. С. 173.
4. Лисенко М. О. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів як засіб забезпечення законності в правотворчій діяльності органів виконавчої влади. *Держава і право : зб. наук. праць. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*, 2014. Вип. 66. С. 125–133.
5. Клеймёнов М. П. Административно-правовое регулирование производства антикоррупционной экспертизы нормативно-правовых актов и их проектов. *Юридический мир*, 2014. № 4.
6. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 р. № 1346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1346-2009-п#Text> (*втратила чинність*).
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
8. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 р. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>

9. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 р. № 383/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text>
10. Романюк М. В. Деякі питання антикорупційної експертизи в адміністративному судочинстві. *Наук. вісн. публіч. та приват. права: зб. наук. пр.*, 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 98–103.

References

1. Khabryeva T. Ya. Formirovaniye pravovykh osnov antykorruptsyonnoi ekspertyzy normatyvnykh pravovykh aktov. *Zhurnal rossiyskoho prava*, 2009. T. 10. № 154. S. 8.
2. Holovshynskiy K. Y. Dyagnostyka korruptsyohennosti zakonodatelstva : ucheb. posobie. M., 2004. URL: <http://exjure.ru/law/news.php?newsid=1051>
3. Kabanov P. A. Antykorruptsyonnaia ekspertyza normatyvnykh pravovykh aktov y proektov normatyvnykh pravovykh aktov: opyt pravovoho rehulyrovaniya sub'ektov Rossiyskoi Federatsyy. *Yurydycheskaia tekhnika*, 2014. № 8. S. 173.
4. Lysenko M. O. Antykoruptsiina ekspertyza normatyvno-pravovykh aktiv yak zasib zabezpechennia zakonnosti v pravotvorchii diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady. *Derzhava i pravo : zb. nauk. prats. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*, 2014. Vyp. 66. S. 125–133.
5. Kleimënov M. P. Admynstratyvno-pravovoe rehulyrovanye proyzvodstva antykorruptsyonnoi ekspertyzy normatyvno-pravovykh aktov y ykh proektov. *Yurydycheskyi myr*, 2014. № 4.
6. Pro zatverdzhennia Metodolohii provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy proektiv normatyvno-pravovykh aktiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 08.12.2009 r. № 1346. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1346-2009-p#Text> (vtratyla chynnist).

7. Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
8. Pro zatverdzhennia Metodolohii provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy: Nakaz Ministerstva yustytsii Ukrainy vid 24.04.2017 r. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>
9. Deiaki pytannia provedennia antykoruptsiinoi ekspertyzy : Nakaz Ministerstva yustytsii Ukrainy vid 18.03.2015 r. № 383/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text>
10. Romaniuk M. V. Deiaki pytannia antykoruptsiinoi ekspertyzy v administratyvnomu sudochynstvi. *Nauk. visn. publich. ta pryvat. prava: zb. nauk. pr.*, 2018. Vyp. 6. T. 2. S. 98–103.